

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано комисију:

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 40 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 23. јуна 2021. године, донело је Одлуку бр. 2371/1 да се образује комисија за преглед, оцену и одбрану докторског рада.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области закоју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка, 30. 12. 2010., Универзитет у Београду, Филолошки факултет, председница,

проф. др Вељко Брборић, редовни професор, 20. 9. 2017., Универзитет у Београду, Филолошки факултет, члан,

проф. др Александра Шуваковић, ванредна професорка, 14.04.2021., Универзитет у Крагујевцу, ФИЛУМ, чланица

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Аднан, Хамдија, Бјелак

2. Датум и место рођења (општина, град, држава):

6. 12. 1990. Пријепоље, Србија

3. Датум одбране, место и назив мастер рада:

20. 12. 2014.

ДРЖАВНИ УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ ПАЗАРУ, НОВИ ПАЗАР, СРБИЈА

Назив мастер рада: ЈЕЗИК И СТИЛ РОМАНА "БИХОРЦИ" ЋАМИЛА СИЈАРИЋА

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

САВРЕМЕНИ СРПСКИ ЈЕЗИК

5. Академско звање:
МАСТЕР ФИЛОЛОГ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ И ЈЕЗИКА

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАЊЕ И ЈЕЗИЧКА ИНТЕРКУЛТУРНОСТ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ НА ПРОСТОРУ НОВОГ ПАЗАРА

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторски рад кандидата Аднана Бјелака ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАЊЕ И ЈЕЗИЧКА ИНТЕРКУЛТУРНОСТ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ НА ПРОСТОРУ НОВОГ ПАЗАРА има 167 страна приређених према новим правилима Универзитета у Београду (285 страница текста, величина шлајфне 1800 знакова), организован је у две веће целине, теоријску и емпиријску, у седам поглавља, садржи обимну литературу од 427 јединица научне литературе, укључујући и документе везане за тематику рада (законе, повеље, декларације, платформе, извештаје итд.), прилоге у којима су дате анкете за ученике, наставнике језика и административно особље у новопазарским школама.

Радећи на тему Интеркултурно образовање и језичка интеркултурност у Републици Србији на простору Новог Пазара кандидат Аднан Бјелак је себи поставио за циљ да представи сложен систем интеркултурног образовања, његове аспекте и посебности у области језичког образовања у Републици Србији, а посебно на простору Новог Пазара.

Након уводног поглавља следе поглавља која дефинишу теоријске основе рада, као и она која након истраживања на терену изводе закључке и препоруке: 1. Појам културе, 2. Терминолошко одређење појмова, 3. Интеркултурно образовање, 4. Интеркултурност и интеркултурно образовање у Републици Србији на простору Новог Пазара и 5. Језичка интеркултурност у Републици Србији на простору Новог Пазара и 6. закључног поглавља.

Прво поглавље обухвата дефинисање појмова у оквиру теме рада. Појму културе аутор Бјелак је пришао са различитих аспеката, нудећи читаоцу ставове бројних истраживача. Предност овог приступа је у чињеници да представљени ставови обухватају ауторе у распону од почетка XX века до савремених погледа на ову област (Тејлора (Tylog, 1920), Хол (Hall, 1976), Вилијамс (Williams, 1983), Кремшова (Kramsch, 1996), (Hanerz., 2001; Бугарски, 2005) итд. Кандидат Бјелак је, указујући на њихово преплитање, неискључивост и коегзистенцију, обухватио и различите моделе културе: модел леденог брега, модел главице лука, модел руксака (Gillert et al., 2005). Такође, кандидат Бјелак има увид и у теоретичаре који се баве културом школе (Lawton, 1997; Corbett, 1999; Jovičić, Zarić, 2011; Miravet, Garcia, 2013; Tot, 2013), интеркултурно осетљивом школом (Banks, 1995, 1988, 1999; Gay, 2000; Bennett, 2009; Бедковић, 2011), улогом наставника у образовању и васпитању (Morris, Mims, 1999; Banks, 2017), као и утицајем образовања на формирање културног идентитета ученика (Аврамовић, 2012; Мићановић, 2012). Значајан део овог поглавља аутор Бјелак је посветио проучавању односа језика и културе, указујући на ставове Кремшове (Kramsch, 1998), Бугарског (2005) и других истраживача. Посебну пажњу посветио је односу наставе језика и културе кроз ставове Бајрама и Кремшове (Byram, Kramsch, 2008; Kramsch, 2013; Byram, 2006), али и другим значајним појавама у овој области као што су акултурација, културни шок, друштвена дистанца, значајних у односу културе и

наставе језика (Blum, 1981; Schumann, 1986; Brown, 1987; Lakey, 2003; Russell, 2004; Berry et al., 2006; Rosskel, 2013).

Друго поглавље посвећено је појму интеркултурности (Prišl, 2001; Bouchard, 2013; Cantele, 2013), интеркултурне комуникације – вербалне и невербалне (Vreg, 1991; Byram, 1997; Marot, 2005; Zrilić, 2010; Griph, 2015) и интеркултурне компетенције ученика и наставника језика (Fleming, 2003; Bennett, 2011; Barrett, 2013; Kramsch, 2013; Pie, 2019). Аутор Бјелак експлицира да појам интеркултурности подразумева интеракцију између различитих култура. Кандидат закључује да се интеркултурности прилази са три аспекта: холистичког, интеракционистичког и хуманистичког (Bedeković, 2011; Mihajlović i dr., 2014; Mikanović, 2015; Zapata Barero, 2015; David Grillo, 2016). У раду се обухвата и појам мултикултурности (Kymlicka, 1995, 2012; Inglis, 2008; Taylor, 2012; Colombo, 2014; Holy, 2018), и поставља се у релацију са интеркултурношћу, подвлачећи да постојање мултикултурности не подразумева нужно и интеркултурност. Такође, аутор Бјелак обухвата и појмове плурикултурност (Byram, 2009; Bakić Tomić, 2014; Abbosbek, 2018) и транскултурност (Lewis, 2002; Epstein, 2009; Brooks, 2012; Dagnino, 2012).

Треће поглавље посвећено је интеркултурном образовању (Bennett, 1998; Pinter, 2003; Coulby, 2006; Lafraya, 2011; Nauner, 2012; Vassallo, 2016; Момчиловић, 2017), његовим функцијама и предностима и интеркултурној настави, указујући на интеркултурну трансформацију школе, вестернизацију курикулума, ослањајући се на Бенетова истраживања (Bennett, 1998), али и имплементацију интеркултурног образовања и међународним инструментима на којима се темељи, о интеркултурном дијалогу, као нужном и базичном елементу у стицању интеркултурне компетенције.

Други део рада, четврто и пето поглавље, посвећен је емпиријском истраживању.

У четвртом поглављу кандидат Аднан Бјелак износи ставове и мишљења наставника језика и ученика новопазарских основних и средњих школа добијене на основу анкетног истраживања о схватању појма културе, интеркултурности и интеркултурном образовању, интеркултурној настави, изучавању елемената стране и културе матерњег језика кроз наставу језика, аспектима културе кроз наставу језика, њиховој културној освешћености, као и то ставу наставника о препознавању себе као медијатора између стране културе и културе матерњег језика. Такође, испитује се став наставника и ученика о потреби да концепт образовања у образовном систему Републике Србије треба прилагодити европском систему образовања.

Пето поглавље обухвата испитивање језичке интеркултурности у образовном систему новопазарског краја. Овде се говори о односу српског и босанског језика у школама у Новом Пазару, позицији српског језика као званичног језика Републике Србије, српског језика као нематерњег и босанског као језика бошњачке националне мањине у Републици Србији. Аутор Бјелак тумачи статистичке податке о заступљености босанског језика у новопазарским школама од саме имплементације до данас, говорећи о босанском и као факултативном предмету (Босански језик са елементима националне културе). Кандидат, као и чланови комисије, свесни су чињенице да је назив језика којим се ова дисертација бави недовољно јасно разрешен и да не постоји консензус у вези са применом термина “босански” вс. “бошњачки”. С обзиром на чињеницу да се у документима МПНТРС користи термин “босански језик” (погл., на пример, <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2020/08/DRUGA-DOPUNA-KATALOGA-NA->

JNM-2020-21.pdf), комисија сматра да је одлука кандидата да у дисертацији системски примењује термин „босански“ у складу са ставовима релевантног министарства Републике Србије.

У другом делу овог поглавља кандидат Бјелак бави се позицијом страних језика у образовним установама Новог Пазара, где се приказује који су страни језици, поред енглеског, заступљени у образовним установама Новог Пазара, утврђујући у којој је мери панорама страних језика заступљених у образовном систему Републике Србије доследно спроведена у образовним институцијама на подручју Новог Пазара. Осим такозваних “традиционалних школских језика” поглавље се бави и оријенталним језицима (арапским и турским) заступљеним у средњим верским школама у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Београду.

У закључном поглављу кандидат Аднан Бјелак сумира теоријска и практична сазнања и, на основу добијених резултата истраживања, говори о моделу интеркултурног образовања, интеркултурним компетенцијама и језичкој интеркултурности Новог Пазара.

У ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У докторском раду Интеркултурно образовање и језичка интеркултурност у Републици Србији на простору Новог Пазара аутор Аднан Бјелак приказује концепт образовања који доводи до развоја интеркултурних компетенција, потребних за живот и рад у мултикултурним срединама. Истраживање је уже везано за образовање на подручју Новог Пазара, где се од почетка 21. века у образовању у примењује законом загарантовано право националним мањинама у Републици Србији да се образују на језику који сматрају матерњим. С тим у вези, истраживањем које је аутор спровео у новопазарским основним и средњим школама, уочава се да се бошњачка национална мањина у Р. Србији користи тим правом (на простору Новог Пазара и његове околине). Заснивајући се на тој чињеници, аутор Бјелак је истраживањем настојао да прикаже могућност имплементирања интеркултурног образовања на простору Новог Пазара, приказујући истовремено и језичку интеркултурност овог краја, битну за промовисање идеја интеркултурног образовања.

Истраживање је обавио на основу података добијених од ученика основних и средњих школа (40 средњошколаца и 43 основца) у Новом Пазару и њихових наставника језика (35). Истраживање је извршено током месеца октобра школске 2020/21. године. Подаци су прикупљени и на основу упитника за административно особље у новопазарским средњим школама. У истраживању су коришћена три трима методолошка инструмента:

- 1) упоредни упитник за наставнике и ученике о улози и третману културе у настави језика и њихове интеркултурне осетљивости који се састојао од неколико сегмената са Ликертовом скалом вредновања са различитим бројем ставки за сваки сегмент, затим сегмената у којима се бирају понуђени одговори, као и неколико питања отвореног типа;
- 2) посебан део упитника намењен само наставницима где се испитивала перцепција наставника подучавања културе, властито искуство и компетенције, као и проблеми на које наилазе;
- 3) упитник за административно особље у новопазарским средњим школама којим се дошло до неопходних података за извођење коначног закључка: подаци о броју ученика, броју ученика по разредима, броју ученика који изучавају енглески језик,

друге стране језике, броју ученика који изучавају српски језик као матерњи (српски као Л1), српски као нематерњи (српски као Л2) и босански језик.

Резултати истраживања обрађени су квантитативном анализом, док је на део испитивања ставова путем отворених питања приступљено квалитативно.

Рад се заснива на неколико претпоставки: да интеркултурни елементи у образовању утичу на културну освешћеност ученика доводећи до резултата да различите културе на једном простору егзистирају једне са другима, а не једне поред других; да наставници језика препознају битност интеркултурних елемената у образовању и да су довољно свесни своје улоге у подстицању развоја културне освешћености код ученика, те увиђају потребу да се прилагоде европском систему образовања; да, имајући у виду језичку интеркултурности новопазарског краја, панорама страних језика није у потпуности имплементирана на простору Новог Пазара у односу на језике који се јављају у употреби у Републици Србији; да традиционална настава језика не повећава интеркултурност у оном обиму колико то чини савремена настава.

Очекивани резултат истраживања јесте да понуди конкретна сазнања о интеркултурном образовању и језичкој интеркултурности у Републици Србији на подручју Новог Пазара, те у којој мери културна освешћеност наставника резултира културном освешћеношћу ученика, као и да понуди сазнања да ли се кроз интеркултурне наставне садржаје ученици ослобађају стереотипа и предрасуда о другоме и другачијем и у којој мери ученици имају етноцентрични или етнорелативни однос према култури. Резултати истраживања нуде и сазнања о језичкој интеркултурности у Републици Србији на простору Новог Пазара – енглеском као лингуа франца, руском, немачком, француском, али и италијанском и шпанском који су део система образовања, те, на крају, да понуди сазнања и о заступљености турског и арапског језика у образовном систему у Републици Србији.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

“Утицај елемената интеркултурности и интеркултурног образовања на развој интеркултурне освешћености и формирање личности ученика новопазарских школа”, позитивно рецензиран у часопису Липар 20. 3. 2021. године. Потврда је издата 10. 6. 2021. године.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу резултата истраживања обављених у оквиру докторског рада Интеркултурно образовање и језичка интеркултурност у Републици Србији на простору Новог Пазара, којим је аутор Аднан Бјелак испитивао ставове ученика и наставника језика из новопазарских основних и средњих школа, дошао је до сазнања да ученици новопазарских школа појам културе углавном повезују са начином живота и понашања људи, разумевањем различитости и односу према различитом, у мањој мери са менталитетом једног народа, али изненађује податак да је знатно низак проценат оних ученика, и основних и средњих школа, који појам културе повезују са свеобухватним активностима људи и уметношћу једног народа. Наставници језика из новопазарских основних и средњих школа, који су учествовали у истраживању, процењују да њихови ученици појам културе повезују и са умним и физичким радом. Добијени подаци упућују да испитивани ученици из новопазарских школа имају стабилну основу за

успостављање интеркултурног дијалога у мултикултурној средини, који као коначан циљ има спречавање дискриминације на било ком основу – етничком, верском, језичком и културном.

Ученици сматрају да им настава језика уистину може помоћи при креирању сопствене личности која ће бити детерминисана особинама као што су толеранција, прихватање другог, уклапање у мултикултурну средину, међусобни дијалог, разумевање другог и другачијег. Сматрају да изучавањем елемената културе кроз наставу језика развијају толеранцију према различитим обележјима других култура и народа, сузбијају предрасуде према другима, негују и уважавају културне разлике и изграђују позитиван став према другима. Овакво запажање потврђује нашу почетну хипотезу да интеркултурни елементи у образовању утичу на културну освешћеност ученика и доводе до тога да различите културе на једном простору коезистирају – једне са другима, а не једне поред других. Овакав резултат може се постићи компаративним изучавањем елемената културе (матерње и страних), за шта се залажу наставници језика на простору Новог Пазара, који су уверени да је компаративно изучавање елемената различитих култура врло пожељно и продуктивно (преко 85 % наставника се слаже са овом констатацијом).

На нивоу ученичких размишљања, стање је нешто другачије. Ученици основних и средњих школа међусобно имају сличну перцепцију, те са свега 20,93% основаца и 20% средњошколаца сматрају у потпуности, односно са 18,5% основаца и 32,5% средњошколаца сматрају да компаративно изучавање различитих култура доприноси прихватању, неговању и уважавању културних разлика, као и грађењу позитивног става према другима.

Међутим, да би се заиста могла упознати и разумети култура која није култура нашег матерњег језика, потребно је познавати језик културе с којом смо у контакту, што говори о битности односа језика и културе уопште како упућују теоријски ставови (Бугарски 2005: 16). Оваква чињеница упућује на комплексне међузависне релације између језика и културе, јер језик изражава, утеловљује и симболизује културну стварност (Cramsch, 1998: 3). Зато је од виталног значаја познавање сопствене културе, подстицање свести о култури матерњег језика (Момчиловић, 2017), што је основни задатак наставе језика, и матерњег и страних, којој резултат треба да буде интеркултурно компетентна особа, а не само продукција добрих говорника одређеног језика. Овакво размишљање језику даје и друштвену функцију, поред комуникативне која јој је одавно припадала (Moloney, Harbon, 2010). Истраживање кандидата Бјелака доводи до сазнања да су ученици осмог разреда основне школе углавном неусаглашених мишљења кад су у питању ставови у вези са посматрањем изучавања елемената културе на настави језика као “губљење времена” (44,19%) према 55,81% ученика који изражавају жељу да изучавају елементе културе на настави језика. Ученици средњих школа, међутим, те сматрају да су елементи културе на настави језика добродошли (87,5%). Овакве ставове изражавају и њихови наставници језика (чак свих 100% наставника језика из основних школа који су учествовали у истраживању и 92,3% наставника из средњих школа), што упућује на то да су наставници језика врло свесни значаја изучавања елемената културе на настави језика. Оваквим закључком потврђена је почетна хипотеза да наставници језика препознају битност интеркултурних елемената у образовању, те су довољно свесни своје улоге у подстицању развоја културне освешћености код ученика и увиђају потребу да се прилагоде европском систему образовања. Међутим, аутор рада уочава да се

наставници језика не опредељују само за вестернизацију курикулума, већ су сагласни и за инкорпорирање елемената оријенталне културе у наставне садржаје, с обзиром на то да у Републици Србији на простору Новог Пазара живи највећи део Бошњака у целој држави. Оваквог става је 91,4% наставика језика из новопазарских основних и средњих школа који су били део истраживања.

Кандидат Аднан Бјелак се бавио теоријским разматрањима о појму интеркултурности (Piršl, 2001; Rey-Von Allmen, 2002; Čačić Kumpes, 2004; Dietz, 2009; Ninčević, 2009; Bouchard, 2013; Cantle, 2013; Mrnjauš, 2013; Sablić, 2014; и интеркултурног образовања (Bennett, 1998; Pinter, 2003; Coulby, 2006; Lafraya, 2011; Nauner, 2012; Vassallo, 2016; Момчиловић, 2017). Интеркултурност не подразумева асимилацију, јер се односи на трагање за јединством разлика и односи се на схватање другог и успостављање интеракције с другим (Sablić 2014: 20). Пурић и Чутовић (2018: 361) интеркултурност посматрају као коегзистенцију различитих култура, способност која се не развија интуитивно, већ ју је потребно научити. Стога је наставник онај који треба да је медијатор између културе матерњег језика и стране културе, како себе сматрају у великој већини наставници језика у новопазарским средњим и основним школама (88,6%). Истраживање је показало да се ученици новопазарских школа углавном нису раније сусретали са појмом интеркултурности (37,21% основаца и 22,5% средњошколаца, и то најчешће кроз медије), али га ипак вреднују као позитивну категорију. Под интеркултурношћу подразумевају постојање више култура на једном простору, поштовање и прихватање, међусобну толеранцију, међусобни дијалог, те сматрају да интеркултурно учење може да допринесе развоју интеркултурне компетенције, која се односи на активно поседовање оних карактеристика личности које доприносе ефикасној интеркултурној комуникацији (Pie, 2019), али и целокупном развоју личности која је одређена особинама као што су моралност, саосећајност, и једнакости међу људима и сузбијању дискриминације. Истраживање Аднана Бјелака упућује нас на сазнање да ни наставници језика у новопазарским школама нису имали довољно простора да се упознају са интеркултурношћу и интеркултуром комуникацијом и компетенцијом. Ово сазнање доводи аутора Бјелака до закључка да настава језика у новопазарским школама још није усклађена са савременим ставовима о интеркултурној настави, те да наставници језика, иако и даље оријентисани према традиционалном концепту наставе, сматрају да је удео савремене наставе у развоју интеркултурности знатно израженији од оног који даје традиционална настава. Оваквим ставовима наставника језика из новопазарских основних и средњих школа потврђује се хипотеза да традиционална настава језика не повећава интеркултурност у оном обиму колико то чини савремена настава. Међутим, упркос томе, наставници језика сматрају да настава језика нуди повољне услове за стицање интеркултурне компетенције, која је важна колико и овладавање граматичким формама и лексиком одређеног језика.

Међутим, оно што се на основу истраживања издваја као основни проблем наставе језика јесу уџбеници који према ставовима ученика и наставника језика у новопазарским основним и средњим школама, иако нису процењени негативно, ипак могу бити богатији. Овакав став се односи како на елементе културе матерњег језика, тако и на елементе стране културе. Испитаници сматрају да би и постојећи елементи културе могли бити боље представљени и приказани. Проблем неадекватних уџбеника наводи ученике на алтернативна решења, према којима су често у прилици да се са појмом културе и културним садржајима упознају и ван наставе, ишчитавајући књиге у вези с другим културама, на интернету. Овакав начин упознавања култура углавном је

везан за ученике средњих школа. Аутор Бјелак претпоставља да су ученици основних школа углавном расположенији да овладавају граматичким формама, него да се баве изучавањем других култура. На овај закључак упућују нас резултати истраживања који говоре да се скоро 40% ученика основних школа изјаснило да више воли да изучава граматiku него културу страног језика. С друге стране, свесни могућности које им пружају програми и савремене технологије, а и ограничене уџбеничке литературе, и наставници језика користе се другим изворима сазнања, али и разним методама у настави, како би мотивисали своје ученике за рад. На основу истраживаних ставова може се закључити да се већина наставника користе интернетом, а и да на интернет упућују и ученике. Примењујући савремене наставне методологије, приступе и технике, ученицима дају и истраживачке задатке који се односе на упознавање других култура. На тај начин наставници језика развијају толеранцију према другим културама, те промовишу морално и одговорно понашање ученика према припадницима других култура. Када је реч о језичкој интеркултурности (енглески, немачки, француски, руски, арапски, турски, српски као Л1 и Л2, босански) у образовном систему Републике Србије на простору Новог Пазара, кандидат Аднан Бјелак износи мишљење да је језичка интеркултурност веома осетљива тема. Разлози за такво мишљење могу стајати у најмање два разлога, пре свега због (не)заступљености већег броја страних језика у образовању, тако да ученици, иако за такав избор постоје законске претпоставке можда желе, не могу да бирају и изучавају жељене језике. Други разлог, по мишљењу кандидата Бјелака стоји у самој природи односа српског и босанског језика у образовању у Новом Пазару, чија је међусобна (не)искључивост условљена статусом језика као Л1. Уколико је српски језик одређен као Л1, он искључује изучавање босанског језика. С друге стране, уколико је српски језик у статусу Л2, обавезно је изучавање босанског језика (босански у том случају има статус Л1).

Поред енглеског који је општеприсутан, у новопазарским школама предају се и немачки, француски и са врло малим процентом руски језик, који генерација која први разред средње школе уписује 2020/21. године уопште не изучава. Приметна је чињеница да немачки језик постаје све заступљенији, зато што су становници овог дела Србије традиционално већ десетине године са Немачком везани због економских миграција. Неретка је појава и то да су многи, који су емигрирали, репатризовани, а они који су рођени у Немачкој – у највећем броју случајева ту и остају.

Посматрајући образовни систем у Новом Пазару, аутор рада је уочио да подразумева и арапски и турски језик у формалном образовном систему: оба језика у средњим верским исламским школама (медресама), а турски и на Државном универзитету у Новом Пазару, на студијском програму Енглески језик и књижевност. Овакви подаци упућују на дистинкције у заступљености језика у Србији генерално и на простору Новог Пазара, с обзиром на то да ова два језика нисмо регистровани у образовном систему у Републици Србији генерално, осим на Филолошком факултету Универзитета у Београду, на којима је могуће студирати их. Међутим, евидентна су настојања Удружења Турака у Србији, још од 2014. године, да турски језик буде састави део образовања, јер је међу младима све популарнији (најчешће због телевизијских садржаја на турском језику) (Ђурић 2015: 332). Изношењем ових података аутор Бјелак потврђује хипотезу да панорама страних језика није у потпуности имплементирана на простору Новог Пазара у односу на језике који се јављају у употреби у Републици Србији. На основу обављеног истраживања закључује се да је панорама страних језика понуђених ученицима за изучавање врло уска – и на глобалном нивоу, и на простору

Новог Пазара. Стога би предлог био да се ученицима понуде, поред енглеског који има статус лингва франца и тзв. светских језика, где се убрајају немачки, француски и руски (Ђурић 2015: 79), и тзв. регионални језици, јер се у супротном већем броју језика не нуди шанса за изучавање. Анкетирањем ученика из новопазарских основних и средњих школа добијени су подаци да ученици новопазарских школа често прибегавају ванинституционалном изучавању језика (немачки, шпански, турски, француски, корејски, јапански, арапски, албански, руски, португалски, норвешки, грчки).

Кандидат Аднан Бјелак уочава да специфичност образовања у Новом Пазару јесте и концепт образовања бошњачке националне мањине, заснован на Закону о основама система образовања и васпитања Републике Србије (члан 5, ставови 2, 3 и 6) којим је припадницима националних мањина загарантовано право на образовно-васпитни рад на језику националне мањине, с назнаком обавезног изучавања српског језика, у том случају у статусу Л2, као и у доступној документацији, елаборатима итд. у вези са овом проблематиком на које се кандидат ослања у свом истраживању.

Аутор рада закључује на основу истраживања које је обавио да образовни систем у Новом Пазару региструје четири варијанте језика: поред страног, српски као матерњи (српски као Л1), српски као нематерњи (српски као Л2), босански као матерњи (босански као Л1), и у нижим разредима основне школе босански као Л2. Резултати истраживања показују да је у школској 2020/21. години нешто већи проценат ученика који изучавају српски као Л1 (56,8%) него као Л2 (43,2%) и босански језик (број ученика који изучавају српски језик као Л2 увек је пропорционалан броју ученика који изучавају босански језик).

Кандидат Бјелак тумачи разлоге за овакав резултат који могу бити тројаки. Према прописима актуелног Закона о основама система образовања и васпитања Републике Србије (члан 5, ставови 1 и 6), образовно-васпитни рад остварује се на српском језику и ћириличном писму, а у случају стицања образовања на језику националне мањине, учење српског језика је обавезно. Оваква одредба наводи нас на закључак да одабиром српског језика као Л1, ученици немају обавезу да изучавају босански језик, што би им у другом случају представљало додатно оптерећење и по броју наставних предмета и по броју часова, па из тог разлога бирају оно што им је у том моменту прихватљивије и, најчешће, подразумева мање обавеза. С друге стране, неретка је појава да школе саме одлучују који језик ће бити у статусу Л1 а који у Л2 (према одређеним образовним профилима и расположивим капацитетима), а разлози су врло често везани за, с једне стране недостатак кадра, а с друге за дефицит простора, што врло често онемогућава реализацију сваког програма на оба језика. Скептичност родитеља према настави на босанском језику и изучавању босанског језика, који верују да њихова деца неће моћи да се школују даље ако су наставу слушала на босанском и босански изучавала као Л1, такође утиче на одабир језика наставе и самог језика – српског или босанског. Родитељи верују да ће им деца по том основу бити дискриминисана, што произилази из неоправданих сумњи неинформисаних појединаца. Да је стање супротно, кандидат Бјелак сматра на основу података да ученици најуредније настављају студије на државним факултетима и у Новом Пазару и на нивоу Републике Србије. Кандидат Аднан Бјелак на крају рада износи и препоруке за даљи развој интеркултурних компетенција, неопходних у вишенационалној средини новопазарског краја.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу “Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду” и налаза у извештају из програма „iThenticate”, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАЊЕ И ЈЕЗИЧКА ИНТЕРКУЛТУРНОСТ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ НА ПРОСТОРУ НОВОГ ПАЗАРА аутора Аднана Бјелака констатујем да утврђено подударање текста износи 8%.

Овај степен подударности у складу је са Чланом 9. *Правилника*.

Својим докторским радом ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАЊЕ И ЈЕЗИЧКА ИНТЕРКУЛТУРНОСТ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ НА ПРОСТОРУ НОВОГ ПАЗАРА кандидат Аднан Бјелак обухватио је значајну и још недовољно истражену тему интеркултурног образовања и језичке интеркултурности. Веома зрело и детаљно приступио је анализи сложене материје, показујући одличне способности формулисања стечених сазнања и формирања јасних, научно заснованих закључака и ставова. Ослањајући се на богату литературу из различитих области, дошао је до резултата који ће овај проблем приближити широј академској публици.

IX ПРЕДЛОГ:

Похваљујући прилежан, креативан и самосталан, иноваторски рад који је довео до резултата који ће бити значајно упориште у даљим анализама везаним за истраживану област, истичући врлине кандидата које су се показале кроз способност за синтезу и анализу богате теоријске литературе, посебан, јасан научни стил изражавања, са задовољством предлажемо Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАЊЕ И ЈЕЗИЧКА ИНТЕРКУЛТУРНОСТ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ НА ПРОСТОРУ НОВОГ ПАЗАРА прихвати као докторски рад који испуњава све услове предвиђене законом, а кандидата Аднан Бјелака, по добијању сагласности Већа научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду, позове на усмену одбрану пред овом комисијом.

др Јелена Филиповић, редовна професорка,
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

др Вељко Брборић, редовни професор
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

др Александра Шуваковић, ванредна професорка
Универзитет у Крагујевцу, ФИЛУМ

